ಕೆ. ಎನ್ ಚಿಟ್ನೀಸ್*

ತೊರಗಲ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಭೂಕಂದಾಯ ಪದ್ಧತಿ

೧೭೩೧ರಲ್ಲಿಯ ವಾರಣಾ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ರಾಜ್ಯವು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವೆಂದು ತೊರಗಲ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಇದ್ದಿತ್ತು. ನರಸೋಜಿ ಶಿಂದೆಯು ತೊರಗಲ ಜಹಗೀರಿನ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನು. ಇವನ ಮಗಳು ಜೀಜಾ–ಬಾಯಿಯು ಲಗ್ನವು ಕೊಲ್ಹಾಪುರದ ರಾಜಪುತ್ರ ಸಂಭಾಜಿಯೊಡನೆ ಆಯಿತು. ಸಂಭಾಜಿಯು ನರಸೋಜಿ ಶಿಂದೆಯ ಮಗನಾದ ಸುಭಾನರಾವಶಿಂದೆ ಇವನಿಗೆ 'ಸೇನಾಖಾಸಕೇಲ' ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಹಾಗೂ ತೊರಗಲ ಜಹಗಿರೀನ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ 'ಮೊಕಾಸ' ಮತ್ತು 'ಚೌಥಾಯಿ' ಈ ಸರಂಜಾಮೀ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನೆತ್ತಲು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ತೊರಗಲ್ಲಿನ ರಾಜರು ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಛತ್ರಪತಿಯ ಮಾಂಡಲಿಕರಾದರು. ಈ ಮೊದಲು ಅವರು ವಿಜಾಪುರ ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಮಾಂಡಲಿಕರಿದ್ದರು. ಸುಭಾನ ರಾವನನಂತರ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ರಾವನು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದನು.

೧೮೦೦ ರಲ್ಲಿ ತೊರಗಲ ಜಹಗೀರನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೩೯ ಹಳ್ಳಿಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೬ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಜಹಗೀರಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ೩೩ ಮಾತ್ರ ಜಹಗೀರಿನ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದವು. ತೊರಗಲ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಭಾಗಗಳಾಗದೆ ಇದ್ದ ೬ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಇದ್ದವು ; ಮಲ್ಲಾಪುರ, ಬೀಜಕುಪ್ಪಿ, ರಾಮಾಪೂರ, ಗುದಗೊಪ್ಪ, ತೋಟಗಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಚಿಲಮೂರ ಕರ್ಜತ. ಉಳಿದ ೩೩ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಖಾಲಸಾತ ಅಂದರೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಈ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ೨೭ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ೪ ಶಾಸಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಉಳಿದ ೬ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ೩ ಪೇಟೆಗಳಿದ್ದವು. ಶಾಸಕೀಯ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ 'ತರ್ಫ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. 'ತರ್ಫ' ಎಂದರೆ ಸಾಧಾರಣ ತಾಲೂಕೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ೪ ತರ್ಫಗಳಾವವೆಂದರೆ ಹರಲಾಪುರ, ಚಂದರ್ಗಿ, ಬನ್ನೂರ ಮತ್ತು ಕಟಕೋಳ. ಬನ್ನೂರಿಗೆ ಕರ್ಯಾತ ಬನ್ನೂರೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ಯಾತವೂ ಸಹ ತಾಲೂಕಿನಂತೆಯೇ ಇತ್ತು. ಈ ೪ ತರ್ಫಗಳೂ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಇದ್ದವು:

ಹರಲಾಪೂರ ತರ್ಫ

೧ ಹರಲಾಪೂರ
೨ ಹಾಲಹೊಳ್ಳಿ
೩ ಸುನಾಳ
೪ ಅರಿಬೆಂಚಿ

ಚಂದರ್ಗಿ ತರ್ಫ

೧ ಕಸಬಾ ಚೆಂದರ್ಗಿ
೨ ಕೆಸರಗೊಪ್ಪ
೩ ಶಿವನಾಳ
೪ ಗೊಡಚಿ

ಕರ್ಯಾತ ಬನ್ನೂರ ತರ್ಫ

೧ ಬನ್ನೂರ
೨ ಚನಹಟ್ಟಿ
೩ ಕಂದಾಪೂರ
೪ ಗುಡ್ಡಗಮನಾಳ
೫ ಗುಡಕಟ್ಟಿ
೬ ದಾಡಿಭಾಂವಿ
೭ ಕುಳೂರ
೮ ಬುಧನೂರ
೯ ಕಾಮನಕೊಪ್ಪ
೧೦ ಉದಪುಡಿ
೧೧ ಬಿಡಕಿ

ಕಟಕೋಳ ತರ್ಫ

೧ ಕಟಕೋಳ
೨ ಮುಂಡಾರಹಳ್ಳಿ
೩ ಬೋಚಬಾಳ
೪ ಜಖಬಾಳ
೫ ತೋರಣಕಟ್ಟಿ
೬ ಭಡಕಲೂರ
೭ ಯುರಕಟನಾಳ
೮ ಚಂದರಗಿಹಳ್ಳಿ

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬುಧನೂರ ಮತ್ತು ಕಾಮನಕೊಪ್ಪ ಇವು ಇನಾಮು ಹಳ್ಳಿಗಳಿದ್ದು ದೇಸಗತಿನಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಚಂದರಗಿಯು ಎರಡು ಸಲ ಬಂದಿದ್ದು ಚಂದರಗಿ ತರ್ಫಿನಲ್ಲಿ ಕಸಬಾ ಚಂದರಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಕಟಕೋಳ ತರ್ಫಿನಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿ ಚಂದರಗಿಯೂ ಬಂದಿವೆ.

ಜೀಜಾಪೂರ, ಸಂಭಾಪೂರ, ಖಾನಪೇಟ ಇವು ಮೂರು ಪೇಟೆಗಳಿದ್ದು ಜೀಜಾಪುರವು ಹಳೇಪೇಟೆಯೂ ಸಾಂಭಾಪುರವು ಹೊಸ ಪೇಟೆಯೂ ಇದ್ದವು.

ಉಳಿದ ಮೂರು ಹಳ್ಳಿಗಳೆಂದರೆ ಮಾಗಣೂರ, ಗೋಣಗನೂರು ಮತ್ತು ಕಂಕಣವಾಡಿ[1]. ಗಳಾಗಿದ್ದು ಇವು ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಕಟಕೋಳ ತರ್ಫಿನ ಬದಲಾಗಿ ಸಿಂದೋಗಿ ತರ್ಫನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ತರ್ಫಿನೊಳಗಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಂಖೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಈ ಜಹಗೀರಿನ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಗಳು ಮೊದಲು ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಆದರ ಪತನಾನಂತರ ಎಲ್ಲ ಜಹಗೀರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿಜಾಪುರದಆದಿಲಶಹನ, ಸವಣೂರಿನ ನವಾಬನ, ಮುಘಲರ, ಕೊನೆಗೆ ಮರಾಠರ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ತೊರಗಲ ಜಹಗೀರಿನ ಕಂದಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣವು ತೋರುತ್ತದೆ.

೧೮೨೭ ರಲ್ಲಿ ತೊರಗಲ ಜಹಗೀರಿನ ವಾರ್ಷಿಕ ಉತ್ಪನ್ನವು ೨೧,೩೨೫ ರೂ. ಇದ್ದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತರ್ಫುಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಉತ್ಪನ್ನವು ಬರುತ್ತಿತ್ತು.[2]

ತೊರಗಲ ಪೇಠಾ	೧೨೦೦
ಹರಲಾಪುರ ತರ್ಫ	೩೧೨೫
ಚಂದರಗಿ ತರ್ಫ	೩೬೨೫
ಬನ್ನೂರ ತರ್ಫ	೧೬೫೦
ಶಿಂದೋಗಿ ತರ್ಫ	೧೩೨೫
ಸ್ಫುಟ ಹಳ್ಳಿಗಳು	೨೦೦೦
ಒಟ್ಟು:	೨೧,೩೨೫

ಬಹಳಷ್ಟು ಭೂಮಿಗಳು ಜಮೀನದಾರರ ಮತ್ತು ವತನದಾರರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕೆಲವಷ್ಟೇ 'ಖಾಲಸಾ' ಅಂದರೆ ರೈತರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಈ ಖಾಲಸಾ ಭೂಮಿಗಳ ಮೇಲೆ ಜನರು ಭೂಕಂದಾಯವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತೊರಗಲ ಸರಕಾರದಲ್ಲಿಯ ಕಡಕೋಳ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜಖಬಾಳ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೨೫

---

1 File No. 480, Extract No. 4, Ferist No. 269

2 ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಪತ್ರಾಗಾರ, T–9, File No. 480, Extracct 7-679

ಮಾರು ಹೊಲಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ೨೩, ಮಾರು ಮತ್ತು ೧ ಬೆಳೆಯು ಇನಾಮದಾರ ಮತ್ತು ವತನದಾರರ ಕಡೆಗಿದ್ದು, ಕೇವಲ ೧ ಮಾರು, ೩ ಹಾಗ ಮತ್ತು ೨ ವೀಸಗಳು ಖಾಲಸಾ ಹೊಲಗಳಿದ್ದವು.[3] ಭಂಡಾರ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೧೯ ಮಾರು ೩ ಹಾಗ ಹೊಲಗಳಿದ್ದು, ೧೬ ಮಾರು ೨ ವೀಸಗಳು ಇನಾಮದಾರ ಮತ್ತು ವತನದಾರರು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದು ೩ ಮಾರು, ೨ ಹಾಗ, ೩ ಬೇಳೆ, ೨ ವೀಸ ಹೊಲಗಳು ಮಾತ್ರ ಖಾಲಸಾ ಹೊಲಗಳಾಗಿದ್ದ.ವು

ಒಂದು ಮಾರು ಹೊಲವೆಂದರೆ ೩೬ ಭೀಘಾಗಳು ಕಂಪನಿ ಸರಕಾರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾರು ಹೊಲದಲ್ಲಿ ೮ ಕೂರಗಿಗಳಿದ್ದು ಪ್ರತಿವೊಂದು ಕೂರಗಿಯಲ್ಲಿ 4½ ಬೀಘಾಗಳಿದ್ದವು. ವಿಜಯ ನಗರದ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾರು ಹೊಲದೊಳಗೆ ೪ ಹಾಗಗಳೂ, ಒಂದು ಹಾಗದಲ್ಲಿ ೪ ವೀಸಗಳೂ ಇದ್ದವು. ವಿಜಯನಗರದ ನಾಣ್ಯಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿಯ ಭಾಗಗಳ ಹೆಸರನ್ನೇ ಹೊಲಗಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಸ್ತಾರಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಹಾಗವು ಒಂಬತ್ತು ಭೀಘಾಗಳಷ್ಟಿದ್ದು, ಪ್ರತಿವೊಂದು ವೀಸದಲ್ಲಿ 2¼ ಬೀಘಾಗಳಿದ್ದವು 'ಹಾಗ' ಮತ್ತು ವೀಸದ ನಡುವೆ ಬೇಳೆಯಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ 4½ ಬೀಘಾಗಳಿದ್ದವು. ಕಂಪನಿ ಸರ್ಕಾರದ ಒಂದು ಬೇಳೆ ಹೊಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕೂರಗಿ ಹೊಲ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಲಗಳ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಕಾರ ನಾಣ್ಯದ ಭಾಗಗಳ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ವೀಸ, ಬೇಳೆ ಈ ಎರಡೇ ಶಬ್ದಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ವರಹದ ಬದಲಾಗಿ 'ಮಾರು' ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು 'ಹಾಗ' ಭೂಮಿಗೆ ಎರಡು ಬೇಳೆಗಳೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ಇಲ್ಲವೆ ಇನಾಮು ಜಮೀನುಗಳು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪೂಜಾರಿಗಳು, ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಕಾರಭಾರಿಗಳು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ದೇಸಾಯಿ ಮತ್ತು ದೇಶಪಾಂಡೆಗಳಂತಹ ಇನಾಮದಾರರು, ಮಾನ್ಯ, ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವತನದಾರರು, ತಳವಾರ ಮತ್ತು ಮಹಾರರಂತಹ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂರಕ್ಷಣ ದಳದ ಸದಸ್ಯರು ಹಾಗೂ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಜನರ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದವು.

ಚಾಲಿಗುತ್ತಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ಕಟ್ಟುಗುತ್ತಿಗೆ, ಮಕ್ತಾಗುತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ಕೌಲ ಎಂದು ಭೂ ಹಿಡುವಳಿಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಿದ್ದವು. ಚಾಲಿ ಮತ್ತು ಗುತ್ತಿಗೆ ಹಿಡುವಳಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಭೂಮಿಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠಪ್ರತಿಯ ಭೂಮಿಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಾಲಿ ಜಮೀನಿನ ಮೇಲೆ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಂದಾಯವಿದ್ದು, ತದನಂತರ ಗುತ್ತಿಗೆ ಜಮೀನಿನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಂದಾಯವನ್ನು ಹೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಮಕ್ತಾ, ಕೌಲ ಮತ್ತು ಇತರ ಹೊಲಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಚಾಲಿ ಮತ್ತು ಗುತ್ತಿಗೆ ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಕಂದಾಯದ ಒಂದೇ ದರವು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಜಖಬಾಳದಲ್ಲಿ ಗುತ್ತಿಗೆ ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಕಂದಾಯದ ದರವು 'ಮಾರಿ'ಗೆ ಎಂಟು ರೂಪಾಯಿಗಳಿದ್ದು ಮಕ್ತಾ ಹೊಲಗಳಿಗೂ ಅದೇ ದರವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿತ್ತು. ಗುತ್ತಿಗೆ ಹೊಲಗಳ ಮೇಲೆ ಕಂದಾಯದ ಎರಡು ಪಟ್ಟಿನಂತೆ ೧೬ ರೂಪಾಯಿಗಳ "ಪಟ್ಟಿ"ಯನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮಕ್ತಾಹೊಲಗಳಿಗೆ ಇಂತಹ "ಪಟ್ಟಿ" ಇದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು "ರೇಖೆ" ಇಲ್ಲವೆ "ರಾಯರೇಖೆ"ಯೆಂದು ಭೂಕಂದಾಯವಷ್ಟೇ ಇದ್ದಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕರಗಳನ್ನು ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಸವಣೂರ ನವಾಬರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕರಗಳಿದ್ದದರಿಂದ ಅವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಭೂಕಂದಾಯುವನ್ನು ನವಾಬ ಮಜೀದಖಾನನ ದಿವಾಣ ಅಲೀಖಾನನು ನಿಶ್ಚಿತಪಡಿಸಿದನು. ಇದಕ್ಕೆ "ಐನಾತಿ" ಯೆಂದು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇವನನಂತರ ಬಂದ

3 Torgal Jamabandi, Diwan O. A. Rumal No. 273-1310

4 ಕೊಲ್ಹಾಪುರದ ಪತ್ರಾಗಾರ

ಎರಡನೆಯ ದಿವಾಣ ಹಾತಮುಖಾನನು ಈ ಐನಾತಿಯನ್ನು ಎರಡು ಪಟ್ಟು ಮಾಡಿದನು. ಈ ಎರಡನೇ ಪಟ್ಟು ಕರಕ್ಕೇ "ಪಟ್ಟಿ" ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಭೂಕಂದಾಯವನ್ನು ಧಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಣದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಖಬಾಳ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು 'ಮಾರು' ಗುತ್ತಿಗೆ ಜಮೀನಿಗೆ ೨೪ ರೂಪಾಯಿ ಕರವಿದ್ದು ಕೇವಲ ಮೂರು ರೂ ಹಣದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಉಳಿದ ೨೧ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಧಾನ್ಯದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ದುಪ್ಪಟ್ಟು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 'ಚಾಲಿ'ಯೆಂಬ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಹೊಲಗಳ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. 'ಗುತ್ತಿಗೆ' ಮತ್ತು 'ಮಕ್ತಾ' ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಕೌಲ' ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಯಾವ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. 'ಚಾಲಿ' ಭೂಧಾರಕರ ಹತ್ತಿರ ಗುತ್ತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮಕ್ತಾ ಭೂಮಿಗಳೂ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೆಲವರ ಹತ್ತಿರ ಬರೀ ಗುತ್ತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮಕ್ತಾ ಜಮೀನುಗಳಷ್ಟೇ ಇದ್ದವು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಗುತ್ತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮಕ್ತಾ ಜಮೀನ ಧಾರಕರ ಕಡೆಗೆ ಕೌಲ ಜಮೀನುಗಳನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದ್ದಿತು.

ಇನಾಮು ಜಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಇನಾಮು ಮತ್ತು ಜುಡಿ ಇನಾಮು ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಿದ್ದವು. ಇನಾಮು ಜಮೀನುಗಳಿಗೆ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಸೂಟು ಬಿಟ್ಟು ಜುಡಿ ಇನಾಮು ಜಮೀನುಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಕಂದಾಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಭಂಡಾರಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಇನಾಮತಿ ಮತ್ತು ಖಾಲಸಾ ಎಂದು ಜಮೀನಿನ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳಿದ್ದವು. ಸಮುಪಸಾತ ಜಮೀನ, ಇನಾಮುದಾರ ಜಮೀನ, ದೇವಸ್ಥಾನ ಜಮೀನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಾದಾವ ಜಮೀನ ಎಂದು ಇನಾಮತಿ ಜಮೀನಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಉಪ ಪ್ರಕಾರಗಳಿದ್ದವು. ಸಮುಪಸಾತ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ಇತರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಜಮೀನಗಳಿದ್ದವು. ಇನಾಮುದಾರ ಭೂಮಿಗಳಲ್ಲಿ ವತನದಾರರ ಜಮೀನು, ಮಠಮಾನ್ಯ ಜಮೀನು ಮತ್ತು ಸನದಿ ಇನಾಮುದಾರ ಜಮೀನು ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳಿದ್ದವು. ವತನದಾರರಲ್ಲಿ ದೇಸಾಯಿ, ಕಡಕೋಳ ಸಮ್ಮತಿನ ದೇವರಾವ ಆನಂದ ದೇಶಪಾಂಡೆ, ನಾಯಿಕ ಕಡಕೋಳ ಸಮ್ಮತಿನ ಜಿವಾಜಿ ದೇವರಾವ ಕುಲಕರ್ಣಿ, ಪಾಟೀಲ, ಮತ್ತು ಬಡಿಗ, ಕಮ್ಮಾರ, ಡೊಂಬರು, ಮಹಾರ ಮುಂತಾದ ಬಾಜಿ ಇನಾಮುದಾರರಿದ್ದರು. ಈ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಜುಡಿಮಾನ್ಯ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರಗಳಿದ್ದವು. ಇದಾಯಿತು ವತನದಾರರ ಜಮೀನು. ಮಠಮಾನ್ಯ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಸಿದರಾಮಯ್ಯನು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅವು ಜುಡಿ ಜಮೀನುಗಳಿದ್ದವು. ಕೊನೆಗೆ, ಸನದಿ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಉಪಭೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸನದಿ ಇನಾಮುದಾರರಲ್ಲಿ ಗುರುವನಕೊಳ್ಳ ನಾಯಿಕ ಮತ್ತು ವ್ಯಂಕಪ್ಪ ನಾಯಿಕರಿದ್ದರು. ಅವರದು ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ಜಮೀನುಗಳಿದ್ದವು. ಈ ಜಮೀನುಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೂ ಕರವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ದೇವಸ್ಥಾನ ಜಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಮಾರುತಿ, ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕಲ್ಮೇಶ್ವರ ಈ ದೇವರ ಗುಡಿಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟ ಜಮೀನುಗಳಿದ್ದವು. ಕೊನೆಗೆ, ಧರ್ಮಾದಾವ ಜಮೀನು ರಾಮಗಿರಿ ಬಾವಾನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟ ಜಮೀನುಗಳಿದ್ದವು.

ಒಟ್ಟು ಇನಾಮತಿ ಹೊಲಗಳು ೧೬ 'ಮಾರು', ಎರಡು ವೀಸ (೧೬-೦-೦-೨) ಗಳಷ್ಟಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುಪಸಾತ ಹೊಲಗಳು ಐದು ಮಾರು, ಮೂರು ಬೇಳೆ, ಎರಡು ವೀಸಗಳೂ (೫-೦-೩-೨), ಇನಾಮುದಾರ ಹೊಲಗಳು ೧೦ ಮಾರು, ಮೂರು ಬೇಳೆಗಳೂ (೧೦-೦-೩-೦) ದೇವಸ್ಥಾನ ಹೊಲಗಳು ಎರಡು ಹಾಗ, ಒಂದು ಬೇಳೆಯೂ (೦-೨-೧-೦), ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಾದಾವ ಹೊಲಗಳು ಒಂದು ಬೇಳೆಯೂ (೦-೦-೧-೦) ಇದ್ದವು.

ಖಾಲಸಾ ಹೊಲಗಳು ಮೂರು ಮಾರು, ಎರಡು ಹಾಗ, ಮೂರು ಬೇಳೆ, ಎರಡು ವೀಸ (೩-೩-೩-೨) ಗಳಷ್ಟಿದ್ದು ಅವು ರೈತರ ಕಡೆಗಿದ್ದವು. ಈ ಖಾಲಸಾ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾರು, ಎರಡು ಹಾಗ, ಎರಡು ಬೇಳೆ, ಎರಡು ವೀಸ (೩-೨-೨-೨)

ಚಾಲಿ ಹೊಲಗಳಿದ್ದು ಉಳಿದ ಒಂದು ಹಾಗ, ಒಂದು ಬೇಳೆಯು (೦-೧-೧-೦) ಕೌಲ ಹೊಲವಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಚಾಲಿ ಹೊಲಗಳ ಮೇಲೆ ಒಟ್ಟು ೧೦೩ವರೆ ರೂಪಾಯಿ ಕಂದಾಯವಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ಕೌಲ ಹೊಲಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ ಭೂಕಂದಾಯವಿತ್ತು. ಒಟ್ಟು ಖಾಲಸಾ ಹೊಲಗಳ ಮೇಲೆ ೧೦೫ವರೆ ರೂ ಭೂಕಂದಾಯವಿತ್ತು. ಚಾಲಿ ಹೊಲಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಲ ಭೂಕಂದಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅದರ ದುಪ್ಪಟ್ಟು ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಮೂಲಕಂದಾಯವು ೩೪ವರೆ ರೂ ಇದ್ದು ಅದರ ದುಪ್ಪಟ್ಟು ಅಂದರೆ ೬೯ ರೂ. ಪಟ್ಟಿಯಿತ್ತು. ಇವೆರಡೂ ಸೇರಿ ಒಟ್ಟು ೧೦೩ವರೆ ರೂ. ಆಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕೌಲ ಹೊಲಗಳ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ರೂ. ಭೂಕಂದಾಯವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಒಟ್ಟು ೧೦೫ವರೆ ರೂಗಳನ್ನು ಖಾಲಸಾ ಹೊಲಗಳ ಮೇಲೆ ಭೂಕಂದಾಯವೆಂದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

ಇನಾಮತಿ ಜಮೀನುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಜುಡಿ ಜಮೀನುಗಳಿದ್ದು ಉಳಿದವು ಸರ್ವಮಾನ್ಯ ಜಮೀನುಗಳಿದ್ದವು. ಜುಡಿ ಜಮೀನುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಡಿಮೆ ಭೂಕಂದಾಯವಿತ್ತು. ಕೆಳಗೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿಯು ಭೂಕಂದಾಯದಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಚಾಲಿ ಜಮೀನುಗಳಿಗಿದ್ದಂತೆ ದುಪ್ಪಟ್ಟಲ್ಲ. ಈ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳೆಂದರೆ ನಾಯಿಕ ಜುಡಿ ಜಮೀನು, ಮಹಾರ ಜುಡಿ ಜಮೀನು, ಮಠಮಾನ್ಯ ಜುಡೀ ಜಮೀನು. ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಜುಡಿ ಜಮೀನುಗಳಿಗೆ ಭೂಕಂದಾಯವು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೂ ಪಟ್ಟಿ ಮಾತ್ರ ಅದರ ದುಪ್ಪಟ್ಟು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಮಠಮಾನ್ಯ ಜುಡಿ ಜಮೀನಿಗೆ ಒಂದು ಪಟ್ಟು 'ಪಟ್ಟಿ' ಇದ್ದರೆ ಮಠಮಾನ್ಯ ಜಮೀನುಗಳಿಗೆ 'ಪಟ್ಟಿ'ಯೇ ಇದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಮೂಲ ಭೂಕಂದಾಯವು (ಅದಕ್ಕೆ 'ಐನ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು) ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.[5]

ಈ ಪ್ರಕಾರ ತೊರಗಲ ಜಹಗೀರಿನಲ್ಲಿ ಭೂಕಂದಾಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣವು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

---

೫ ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಪತ್ರಾಗಾರ, ತಾಳೆಬಂದ ; ಮೌಜೆ ಭಂಡಾರಹಳ್ಳಿ, ಸಮುತ ಕಡಕೋಳ, ಸರ್ಕಾರ ತೊರಗಲ